

Miljøministeriets kommende initiativer i forbindelse med miljøfaktorer og sundhed – fortsat opfølgning på regeringens strategi

Miljøministeriet, januar 2006

Forord

Danskerne skal beskyttes mod forurening og andre miljøfaktorer

Det er en meget vigtig opgave for Miljøministeriet at bidrage til danskernes sundhed.

Miljøet har nemlig betydning for sundheden, fordi luftforurening, støj, farlige kemikalier, urent vand og andre former for forurening og andre miljøfaktorer kan påvirke vores helbred.

Derfor skal der være et højt beskyttelsesniveau, så risikoen for at blive syg af forurening er mindst mulig. Alle danskere skal kunne leve et trygt og sundt liv – også særligt følsomme grupper som børn, gravide og ældre.

I 2003 præsenterede regeringen ”Miljø og sundhed hænger sammen – Strategi og handlingsplan for at beskytte befolkningens sundhed mod miljøfaktorer”.

Strategien kortlagde området og satte mål og initiativer for indsatsen. Som opfølgning på strategien nedsatte regeringen en tværministeriel gruppe med de myndigheder, der er mest involveret i arbejdet med miljø og sundhed. Arbejdsgruppen har i december 2005 udarbejdet en redegørelse med en status for det hidtidige arbejde med miljø og sundhed og en beskrivelse af fremtidige initiativer.

For regeringen er det meget vigtigt, at det arbejde, der blev sat i gang i 2003, fortsætter. Det gælder også det tætte samarbejde mellem de ansvarlige myndigheder. Miljøministeriet spiller en aktiv rolle i arbejdet, og denne plan skal vise Miljøministeriets opfølgning på ”Miljø- og Sundhed hænger sammen” i de kommende år.

Miljø og sundhed har mange berøringsflader. Derfor arbejder ministeriet også med emnet i mange forskellige sammenhænge, og problemerne tages op i mange forskellige strategier og handlingsplaner. Både for at begrænse belastningen og for at få gavn af de positive indvirkninger på sundheden, som natur og miljø også giver.

For eksempel er den fysiske planlægning et vigtigt instrument i forebyggelsen af forureningen af luft, vand, jord og af støjgener. Planlægningen kan understøtte den kollektive trafik og dermed nedbringe kørsel med privat bil. Den kan også bidrage til at skabe og bevare værdifulde bymiljøer og adgang til rekreative områder.

Et andet eksempel er friluftsliv i en rig og varieret natur, som kan bidrage til, at sundhedstilstanden forbedres. Miljøministeriet arbejder derfor for at lette adgangen til naturen og for at der gives attraktive og målrettede tilbud, så befolkningen faktisk kommer ud i naturen med de positive virkninger og oplevelser det giver for såvel den psykiske som fysiske sundhedstilstand.

Denne plan fokuserer imidlertid ligesom ”Miljø og sundhed hænger sammen” på miljøfaktorer, der påvirker sundheden negativt, men selv inden for dette område er kun nævnt nogle af de aktiviteter, som ministeriet gennemfører for at undgå skadelige påvirkninger. Indsatsen underbygges af en særlig bevilling på finansloven.

Connie Hedegaard, miljøminister

Indledning

Fire principper er grundlæggende for indsatsen.

”Miljø og sundhed hænger sammen”. Dette var titlen på regeringens strategi fra 2003, og det er udgangspunktet for denne plan, der beskriver Miljøministeriets vigtigste initiativer for at sikre et sundt miljø.

I strategien fra 2003 blev fire grundlæggende principper for indsatsen præsenteret:

- Vi skal sikre et højt beskyttelsesniveau for alle
- Vi skal bruge forsigtighedsprincippet
- Vi skal forebygge miljøfaktorers negative virkning på sundheden
- Vi skal sikre information og inddragelse, så alle kan tage ansvar for en sund tilværelse

Disse fire principper er fortsat grundlaget for regeringens handlingsplan og for Miljøministeriets initiativer på området.

Med princippet om et højt beskyttelsesniveau skal det sikres, at alle kan få en sund tilværelse uden risiko for, at forurening ødelægger helbredet. Det gælder også særligt følsomme personer, som børn og gravide.

Ved at bruge forsigtighedsprincippet skal det sikres, at der handles, når der er en mistanke om, at noget udgør en uacceptabel risiko for miljøet eller menneskers sundhed, men hvor det videnskabelige grundlag er utilstrækkeligt og ikke kan forbedres inden for en overskuelig tidsramme. Forsigtighedsprincippet er anerkendt i både Danmark og EU.

Med princippet om at forebygge miljøfaktorers negative virkning på sundheden, skal det sikres, at der laves en forebyggende indsats, så vi ikke venter, indtil problemerne er opstået.

Med princippet om sikre information og inddragelse skal det sikres, at danskerne har let adgang til viden, så de kan være trygge, og så de kan tage medansvar. Det er nemlig vigtigt at vi alle hver især gør vores til at sikre et sundt miljø – både for vores og for naturens skyld.

”Miljø og sundhed hænger sammen” indeholder en ti-punktsplan som stadig er aktuel for indsatsen i de kommende år.

Ti-punktsplan i ”Miljø og sundhed hænger sammen”

1. *Negative påvirkninger fra kemikalier skal reduceres, og farlige stoffer skal hurtigere erstattes med mindre farlige:*
2. *Forekomsten af allergi og luftvejslidelser skal reduceres*
3. *Indsatsen over for hormonforstyrrende stoffer skal styrkes*
4. *Støjgenerne skal reduceres*
5. *De negative sundhedspåvirkninger fra forurening i udeluften og indeklimaet skal reduceres*
6. *Fødevarerne skal være sikre og fri for forurening*
7. *Grundvandet og drikkevandet skal beskyttes*
8. *Der skal forskes mere i miljøfaktorers betydning for sundheden*

9. Samarbejdet mellem myndighederne skal styrkes
10. Der skal fokus på miljøfaktorer og sundhed i det internationale samarbejde

Miljøministeriet har fokus på fem områder

Som opfølgning på ”Miljø og sundhed hænger sammen” nedsatte regeringen en tværministeriel arbejdsgruppe, der i slutningen af 2005 har udarbejdet en redegørelse for indsatsen siden regeringens strategi blev præsenteret i 2003. I redegørelsen præsenteres også en række indsatser, der vil blive gennemført i de kommende år.

Med afsæt i regeringens strategi fra 2003 samt den netop afleverede redegørelse fra den tværministerielle arbejdsgruppe for miljøfaktorer og sundhed, sætter Miljøministeriet fokus på fem områder:

1. Begrænse risikoen fra kemikalier
2. Større indsats for at reducere støj
3. Luftforurening skal begrænses
4. Vandet skal være rent
5. Vigtigt med nationalt og internationalt samarbejde

1. Begrænse risikoen fra kemikalier

Indsatsen i EU skal styrkes, og der skal følges op på regeringens kemikaliehandlingsplan. Kemiske allergener og hormonforstyrrende stoffer er i fokus.

Vi omgiver os i stigende omfang med kemiske stoffer og produkter i dagligdagen. Og vi kender kun i begrænset omfang den miljø- og sundhedsmæssige betydning af denne udsættelse. Samtidig stiger forekomsten af kontakt-allergi og hormonrelaterede sygdomme, og medierne beretter dagligt om indhold af allergifremkaldende og hormonforstyrrende stoffer i forbrugerprodukter. Vi har derfor en stor opgave i at sikre, at vi overleverer naturen i god stand til de næste generationer, og at forbrugeren i dag trygt kan købe produkter uden at blive udsat for skadelige kemikalier.

Den langsigtede målsætning er, at der i år 2020 ikke længere må være produkter eller varer på markedet, som indeholder kemikalier med særlig problematiske effekter for miljø og sundhed. Området er i stor udstrækning dækket af EU-regler, og en væsentlig del af den danske indsats vil derfor ske i forhold til forhandlinger mv. i EU. Det gælder ikke mindst arbejdet med at få en funktionsdygtig ny kemikaliereregulering på et højt beskyttelsesniveau. Det vil blive prioriteret højt og kræve en stor indsats – også fra dansk side, ikke mindst i det opfølgende arbejde med at fastsætte tekniske vejledninger.

Danmark vil forstærke indsatsen for at udvikle computermodeller (QSAR) af kemikalier, så viden om konkrete stoffers egenskaber kan overføres og anvendes ved vurdering og regulering af andre stoffer med tilsvarende opbygning, hvor der foreligger færre data.

Regeringen har indgået aftale med alle Folketingets partier om en ny kemikaliehandlingsplan for perioden 2006-2009. Planen sætter øget fokus på håndhævelse af reglerne på området, på produkter til forbrugere, forbrugerinformation og på kommunikation med virksomheder, herunder især om mulighederne for at erstatte farlige stoffer med mindre farlige stoffer. Der er afsat en pulje på 62 mio. kr. i perioden 2006-2009 til at gennemføre initiativerne i planen.

Nanoteknologi er en ny teknologi i rivende udvikling. Her arbejdes på det atomare og molekylære niveau, hvor man ved at kontrollere den atomare opbygning kan skræddersy helt nye materialer, komponenter og systemer med attraktive egenskaber og funktioner. De eksisterende metoder til risikovurdering og klassificering og mærkning af kemiske stoffer tager ikke højde for, at stoffer således kan manipuleres. Der er derfor behov for at vurdere de miljø- og sundhedsmæssige aspekter ved nanopartikler og -teknologi, og se på om der er behov for en særlig regulering på området. EU-kommissionen har taget initiativ til at undersøge, om der bør udarbejdes retningslinjer for udførelse af tests, modeller og standarder for bl.a. nanomaterialer. I Danmark er der etableret en tværministeriel gruppe til at se på behovet. Miljøministeriet følger området tæt og har igangsat vidensopbygning på området særligt med henblik på at kunne vurdere, hvor der er særlige problemer i forhold til at anvende de eksisterende metoder til at undersøge de miljø- og sundhedsmæssige effekter af nanopartikler.

Den hidtidige indsats over for de kemiske allergener fortsættes, og der vil her være et særligt fokus på de produkter, som påføres huden direkte. Støtten til Videncentret for Allergi vil også fortsætte i de næste år. En af centrets hovedopgaver er at udvikle en ny risikovurderingsmodel for allergifremkaldende stoffer i miljøet. Den nye model forventes at få stor betydning for en reduktion i antallet af allergitilfælde.

Vores viden om hormonforstyrrende stoffer er stadig begrænset, men den nyeste viden bestyrker mistanken om, at stoffer med hormonforstyrrende egenskaber også kan skade mennesker. Indsatsen de kommende år vil derfor koncentrere sig om yderligere vidensopbygning, fortsat udvikling af testmetoder, så stofferne kan påvises, samt reguleringsmæssige initiativer i forhold til hormonforstyrrende stoffer. Med henblik på at sikre bedst mulig videndeling planlægges flere nationale workshops og en international forskerworkshop, hvor den nyeste viden om hormonforstyrrende stoffer præsenteres. Organisatorisk skal der etableres en mere formaliseret koordinering af arbejdet med hormonforstyrrende stoffer mellem de enkelte ministerier.

Der vil fortsat ske en stor indsats for at dokumentere sammenhænge mellem udsættelse for kemiske stoffer i miljøet og effekter på sundheden, og på at få udviklet og vedtaget internationalt accepterede testmetoder. Indsatsen vil fortsat i stor udstrækning være rettet mod hormonforstyrrende stoffer og øget anvendelse af alternative testmetoder – fx computerbaserede metoder (QSAR), og det vil blive tilstræbt at der sker en fælles nordisk indsats på området.

2. Øget indsats for at reducere støj

Vejstøjen skal reduceres. Der skal udarbejdes støjhandlingsplaner, aftales flere støjpartnerskaber, og natstøjen fra trafikken skal kortlægges.

Mange mennesker i Danmark bor i områder, hvor støjen fra trafikken er generende, og som ved længere tids påvirkning kan føre til egentlige helbredsproblemer. 700.000 boliger er udsat for støj

fra vejtrafik over grænseværdien, og det er vurderet, at 200-500 personer årligt dør tidligere end ellers af hjertesygdom og forhøjet blodtryk som følge af vejstøj. Miljøministeriet vil fortsat arbejde på at øge viden om sammenhængen mellem støj og sundhed.

Miljøministeriets indsats for at reducere gener og sundhedskonsekvenser af vejstøj vil i forlængelse af regeringens vejstøjstrategi fra 2003 være koncentreret om at skabe gode rammer for, at den lokale bekæmpelse af støj kan ske effektivt og med fokus på mest miljø for pengene. I den forbindelse vil Miljøstyrelsen revidere vejledningen om vejtrafikstøj i boligområder, der vil ske en indsats for at fremme kendskabet til støj/energiruder, og mulighederne for at fremme efterspørgslen efter mindre støjende dæk vil blive undersøgt.

Der vil blive udarbejdet en "kogebog" om finansielle støjpartnerskaber for reduktion af vejstøj. Et støjpartnerskab er en måde at finansiere støjreducerende tiltag på, sådan at fx en støjskærm bliver finansieret af private borgere og offentlig myndighed i fællesskab. En hjemmeside for støjpartnerskaber vil være klar i 2006, og kogebogen forventes færdig i 2007.

I foråret 2006 udsender Miljøstyrelsen en generel vejledning om støjkortlægning og støjhandlingsplaner. Der skal ske støjkortlægninger hvert femte år, og de første støjkort bliver samlet og offentliggjort på Miljøstyrelsens hjemmeside i sommeren 2007.

Der skal udarbejdes støjkort for store byområder, større veje, jernbaner og lufthavne. Myndighederne kan vælge også at udpege stilleområder, som er afgrænsede områder, hvor støjbelastningen er lav, og hvor der er et ønske om fortsat at bevare området som stille. Ved at udlægge og bevare områder, hvor det er muligt at opleve den naturlige stilhed, sikres en rekreativ kvalitet, som er efterspurgt af befolkningen.

Som noget nyt skal der laves en særskilt kortlægning af støjen om natten. Undersøgelser om sammenhængen mellem støj og sundhed tyder på, at det særligt er natstøjen, der især opleves som generende og som kan være sundhedsskadelig.

3. Luftforurening skal begrænses

Der er fokus på sundhedsskadelige partikler fra diesel og brændeovne.

En lang række undersøgelser har gennem de senere år påvist en sammenhæng mellem luftforurening med små partikler og øget dødelighed. Overført på danske forhold fremskynder partikelforureningen ca. 3.400 dødsfald om året. En stor del af forureningen i Danmark kommer fra andre lande. I byerne giver udledningen af sodpartikler fra dieselmotorer desuden et vigtigt bidrag til forureningen. Nye danske undersøgelser har endvidere vist, at der kommer et betydeligt bidrag til partikelforureningen om vinteren i områder, hvor der anvendes meget træ til boligopvarmning.

Både nationalt og internationalt er der stor fokus på at få reduceret luftforureningen med partikler. En målsætning i den nye luftstrategi fra EU-kommissionen er, at partikelforureningen skal mindskes med 47 % frem til år 2020. Dette mål skal nås gennem en lang række tiltag på både EU og nationalt niveau. Det forventes blandt andet, at Kommissionen i begyndelse af 2006 vil fremsætte et forslag, der vil betyde krav om partikelfiltre på nye dieselmotorer. De danske tiltag handler

både om at øge vores viden om partiklernes sammensætning, kilder og sundhedsmæssige egenskaber samt om tiltag, der kan reducere forureningen.

Indsatsen vil blandt andet fokusere på sammenhængen mellem miljø og sundhed, hvor sundhedseffekter af partikler generelt, dieselpartikler og partikler i brænderøg sammenkædes med beregnede eksponeringer. Til brug for dette arbejde er der behov for en fortsat karakterisering af luftforureningen – specielt ved at fortsætte målinger i længere tidsserier af koncentrationen af ultrafine partikler på udvalgte steder.

Endvidere skal der fortsat arbejdes med at undersøge og udvikle tiltag over for partikelforureningen, herunder om de tekniske muligheder for at begrænse forureningen fra brændeovne og –kedler.

På indeklimaområdet vil den tværministerielle arbejdsgruppe tage stilling til anbefalingerne af det igangværende udredningsarbejde - herunder til behovet for og organisering af nye initiativer. Miljøministeriet vil have særlig fokus på indendørs belastning med kemikalier.

4. Vandet skal være rent

Der skal mere fokus på virus i vandet, og der skal laves ny godkendelsesordning for materialer, der er i kontakt med vand.

For forbrugeren er det afgørende, at det vand, der kommer ud af vandhanen, er rent, dvs. at det ikke indeholder skadelige mikroorganismer, rester af bekæmpelsesmidler eller andre skadelige stoffer. Derfor er det nødvendigt at se på hele forsyningskæden – fra grundvand til forbrugers taphane.

Grundvandet i Danmark er de fleste steder så rent, at det kan anvendes direkte som drikkevand efter simpel vandbehandling. Men der er områder, hvor grundvandet er truet af bl.a. bekæmpelsesmidler, der siver ned gennem jorden. Målet er fortsat, at vi i Danmark skal kunne anvende urensset grundvand som drikkevand, og at befolkningen har tillid til, at drikkevand er rent og uden rester af bekæmpelsesmidler, andre kemiske stoffer og mikrobiologisk forurening.

På europæisk plan arbejdes fortsat med at etablere en fælles europæisk godkendelsesordning for materialer i kontakt med drikkevand. Ordningen vil betyde, at alle materialer, som skal anvendes til distribution af drikkevand fra vandværket og frem til forbrugers taphane, skal godkendes inden brug. Godkendelsesordningen forventes at træde i kraft i 2010, når der foreligger harmoniserede standarder for og test af produkter. Miljøministeriet vil arbejde for, at den europæiske godkendelsesordning tager højde for afsmitningen fra plastrørene, samt at der stilles krav om, at stoffer, der afgives fra plastrør, ikke giver anledning til mikrobiel vækst i ledningsnettet.

Der skal fortsat arbejdes med at fastsætte grænseværdier/kvalitetskrav for mikroorganismer i drikkevand samt foretages risikovurderinger for relevante mikroorganismer. Der vil især blive fokuseret på vira, som vurderes at være en hyppig årsag til vandbårne udbrud, og på Legionella i brugsvand.

På badevandsområdet er der opnået en høj hygiejnisk kvalitet, der muliggør badning ved hovedparten af vores strande samt i bynære vandmiljøer, som fx i Københavns havn. Fokus er nu rettet på vandkvaliteten i svømmehaller, hvor Miljøstyrelsen arbejder på at begrænse de skadelige effekter, der kan være fra klordampe og andre uønskede kemiske stoffer eller mikroorganismer.

Som opfølgning på de igangsatte projekter om samkøring af registre på drikkevandsområdet vil det blive søgt at drage konklusioner om i hvilken udstrækning, registersamkøring kan anvendes til at fastlægge omfanget af risici.

5. Vigtigt med nationalt og internationalt samarbejde

Problemerne er komplekse og kræver omfattende nationalt og internationalt samarbejde.

Der er fortsat behov for et tæt samarbejde mellem de involverede myndigheder. Den tværministerielle arbejdsgruppe har vist sig at være et velegnet forum for udveksling af erfaringer og gensidig orientering om såvel den nationale som den internationale indsats. Miljøstyrelsen varetager formandskabet i gruppen.

Som opfølgning på ministerkonferencen i Budapest, sommeren 2004, skal der foretages en særlig vurdering af indsatsen i forhold til børns sundhed, evt. ved en særlig handlingsplan. Miljøstyrelsens indsats omfatter især indsatsen i forhold til kemikalier, støj og luftforurening.

På kommunikationsområdet vil myndighederne have som mål at give god og relevant information om miljøfaktorer og sundhed. Miljøstyrelsen vil tage initiativ til at øge samarbejdet mellem myndigheder og eksterne parter om risikospørgsmål generelt, så borgerne får lettere ved at tage de fornødne forholdsregler og agere. Miljøministeriet startede i 2005 kampagnen: Grønt ansvar - **gør** en forskel. Tanken er at vise, at det med omtanke og enkle midler er muligt at flytte verden lidt. Kampagnen skal sætte fokus på borgernes medansvar for fremtiden og på de handlemuligheder, som vi alle sammen har i hverdagen.

Regeringen har igangsat et tværministerielt udredningsarbejde om klimatilpasning. I første omgang skal der udarbejdes et katalog over konsekvenser og handlemuligheder, herunder i relation til sundhedsspørgsmål. Stigende temperatur kan bl.a. medvirke til en stigning i antallet af vektorbårne sygdomme, en øget risiko for pollenallergi samt en øget risiko for hedeslag specielt blandt ældre.

Et vigtigt element i prioriteringen på området er at få fastlagt størrelsesordenen af risici i relation til de enkelte miljøfaktorer, og i den forbindelse prisfastsætte risiciene. Miljøministeriet vil tage initiativ til, at der etableres et forum for miljø- og sundhedsøkonomer i de involverede ministerier, der kan udveksle erfaringer og forbedre den danske indsats i det internationale arbejde, bl.a. ved prisfastsættelse af sundhedseffekter.

Miljøfaktorer og sundhed er et af temaerne i regeringens kommende handlingsplan for miljøeffektiv teknologi. Målet med handlingsplanen er at fremme teknologi og innovation til omkostnings-effektiv løsning af prioriterede miljøproblemer, at identificere dansk erhvervslivs styrkepositioner inden for miljøeffektiv teknologi, at udpege områder for en mulig styrket indsats vedr. forskning

og udvikling, og at skabe gode langsigtede betingelser for en markedsbaseret udvikling og anvendelse af miljøeffektive teknologier. Handlingsplanen ventes klar i 2006.

Der er international fokus på miljørelaterede sundhedsproblemer, og Danmark vil fortsat aktivt bidrage til den proces. Målet er at indgå konstruktivt i de igangværende processer med det formål at få gjort dem så effektive som muligt. På Miljøministeriets område gælder det bl.a. arbejdet med EU's strategi for miljø og sundhed (SCALE), Montrealkonventionen om stoffer der nedbryder ozonlaget, Rotterdamkonventionen om import og eksport af farlige stoffer og pesticider og Stockholmkonventionen om persistente organiske forureningsstoffer. Også arbejdet med nye internationale reguleringer på områder, hvor der, som for kviksølvs vedkommende, er dokumenteret et behov for en indsats, vil blive prioriteret.

I det nordiske samarbejde er miljø og sundhed et tema for indsatsen i 2005-2008. Dette muliggør en fælles indsats og en fokusering af indsatsen, og her er især kemikalieområdet i fokus. Tilsvarende vil arbejdet i OECD kunne få stor betydning for beskyttelsesniveauet, idet der her udarbejdes vejledninger for vurderingen af fx kemikalier.

Under Arktisk Råd bidrager Danmark med en række undersøgelser af, hvordan grænseoverskridende forurening påvirker Grønland og Færøerne, og Danmark og Canada deler formandskabet i en arbejdsgruppe om miljø og sundhed. Et særligt miljø- og sundhedsprogram under Arktisk Råd skal beskytte og fremme sundheden særligt hos børn i den arktiske befolkning (herunder Grønland og Færøerne) i relation belastningen fra forurenende stoffer. Arbejdsgruppen skal sikre målinger og vurdere kemikaliebelastningen på mennesker, og gruppen skal vurdere behovet for at reducere forureningsbelastningen af det arktiske område. Nødvendige reguleringsinitiativer vil kunne ske både Arktisk Råd, og fx FN og EU.

Der vil fra dansk side bl.a. blive givet støtte til videreførelse af brede epidemiologiske undersøgelser i Grønland og på Færøerne og til opfølgende kviksølvundersøgelser gennemført af Færøernes sundhedsvæsen. Danmark finansierer også hovedparten af et nyt projekt i det nordvestlige Rusland om etablering af et system for indsamling og behandling af kviksølvholdigt affald.